

*Barne- og likestillingsdepartementet
Postboks 8036 Dep
0030 Oslo*

Høringsuttalelse fra Forum for lese- og skrivestøtte til NOU 2009:14 Et helhetlig diskrimineringsvern

Forum for lese- og skrivestøtte (FLSS) viser til Barne- og likestillingsdepartementets brev av 26.06.09 der også organisasjoner som ikke står på høringslisten inviteres til høring om NOU 2009:14 Et helhetlig diskrimineringsvern. FLSS ønsker å kommentere utvalgte momenter i utredningen.

Om FLSS

Forum for lese- og skrivestøtte ble etablert i 2004 som et uformelt fagforum for personer som arbeider for å motvirke barrierer for personer med lese- og skrivevansker http://www.statped.no/moduler/templates/Module_Article.aspx?id=55260&epslanguage=NO . Forumets medlemmer har sitt daglige virke i ulike statlige institusjoner, hos private aktører eller brukerorganisasjoner. Forumet har et særlig fokus på erfaringsutveksling og spredning av kunnskap om bruk av IKT-baserte løsninger i skole, arbeid og fritid.

Tilgjengelighet og universell utforming

FLSS ser stadig eksempler på at aktiv og relevant bruk av ny teknologi og IKT-baserte løsninger bidrar til å bygge ned funksjonshemmende barrierer. Dette kan ofte skje innenfor den ordinære opplæringen eller driften og i det alminnelige samfunnsrommet forutsatt at bruken planlegges og struktureres. Forumet setter derfor stor pris på Graver-utvalgets omfattende drøfting av universell utforming av IKT i arbeidsliv og utdanning.

FLSS støtter utvalgets forslag om at reglene for tilrettelegging for personer med nedsatt funksjonsevne i DTL videreføres i en samlet diskrimineringslov. Forumet anser at avgrensningen av plikten til universell utforming etter §§ 9 og 11 i DTL kun skal gjelde den delen av virksomheten som er rettet mot allmennheten er problematisk. Vi mener videre det er uheldig at arbeid og utdanning ikke omfattes av DTL § 11 da dette er to av de mest sentrale områdene for et hvert individ. Unntak og avgrensninger medvirker ofte til å skape problemer i forhold til tolkning og implementering, og kan dermed få ulik tolkning og forskjellsbehandling som følge. Dette gjelder ikke minst i utdanningssektoren, der lovverket skal fortolkes av landets mange kommuner, skoleeiere og skoleledere. At arbeidslivet er unntatt bidrar etter vår mening ikke til å gjøre inngangen til arbeidslivet lettere og bedre for personer med nedsatt funksjonsevne. Undersøkelser viser at et betydelig antall personer med nedsatt funksjonsevne står utenfor arbeidslivet til tross for at mange ønsker arbeid og kan delta dersom det legges til rette for det. Vi mener det er behov for en tydeliggjøring og presisering som fastslår at utdanning og arbeidsliv omfattes av et diskriminerings- og tilgjengelighetslovverk, og at personer med nedsatt funksjonsevne i utdanning og arbeid må få et sterkt rettsvern som sikrer dem en god individuell tilrettelegging.

Skolereformen Kunnskapsløftet legger stor vekt på at alle elever skal få øvelse i bruk av dataverktøy og vektlegger tilegning av digitale ferdigheter på lik linje med tilegning av lese-, skrive, regne- og kommunikasjonsferdigheter. Mål og krav om tilegning av digitale ferdigheter gjelder også for elever med lese- og skrivevansker, elever med andre typer funksjonsnedsettelse og minoritetsspråklige elever. Dette må så langt det er mulig gjøres gjennom en tilrettelegging av den ordinære opplæringen, på måter som også ivaretar de elever som setter store krav til skolens evne til tilpassing og individualisering av opplæringen.

FLSS støtter derfor Graver-utvalget i at IKT-løsninger i undervisningsformål, på samme måte som undervisningslokalene, bør falle inn under lovens begrep "rettet mot allmennheten", og at elever i grunnopplæringen og studenter i høyere utdanning må regnes som del av allmennhetsbegrepet i lovverket.

At en virksomhet etter DTL nå har anledning til å vurdere om et tilretteleggingstiltak vil medføre en uforholdsmessig byrde kan virke som et hinder eller brems mot en raskere utvikling mot et mer universelt utformet samfunn. At et tiltak kan medføre utgifter kan isolert sett være riktig, men iverksetting av det samme tiltaket kan bidra til effektivisering og kan også gi betydelige innsparinger på andre utgiftsposter i et samfunnsregnskap. Et ensidig fokus på de kortsiktige kostnadene ved innføring av enkelttiltak, så vel som å knytte kostnadene til en enkelt arbeidstaker eller arbeidssøker, blir etter vår oppfatning et for snevert grunnlag for virksomheter å avvise iverksetting av tiltak på. Det bør i stedet vurderes om det bør være enklere for virksomheter å få veiledning og økonomisk støtte til å iverksette nødvendige tilretteleggingstiltak.

Utvalget skriver på side 235 at "... Det skal vedtas presiserende forskrifter som hjemles i sektorlovgivning...", og videre at dette også skal omfatte universell utforming av IKT. Dette er viktige momenter å få implementert, bl.a. i opplæringslovens forskrifter og i annen sektorlovgivning der slike presiseringer i dag mangler eller er vanskelige å fortolke. Forumet støtter utvalgets antagelse om at "...lovtekst og forarbeider må forstås slik at diskriminerings- og tilgjengelighetsloven gir selvstendige rettigheter som kan påberopes uavhengig av sektorlovgivningen...".

Utvalget viser i kap 18.3 til at flertallet i stortingskomiteen understreket "...viktigheten av at investeringer i IKT i utdanningssektoren, skoler og annen opplæring er universelt utformet og mener det må arbeides videre med utredning på dette området...". Flere medlemmer i FLSS er gjennom sitt arbeid i kontakt med skoler og andre institusjoner i praksisfeltet og erfarer at dagens virkelighet er langt unna denne målsetningen. Krav om å ivareta universell utforming og muligheter for å ivareta personer med nedsatt funksjonsevne er ofte fraværende eller lite tydelige i investeringer i IKT i utdanningssektoren. Etter forumets mening er det nødvendig å stille tydelige krav om at universell utforming skal stå sentralt i offentlige utlysninger og investeringer i skole- og utdanningssektoren.

Utvalgets lovforslag

FLSS har ikke vurdert alle lovforslagene til ny lov om forbud mot diskriminering, men støtter utvalgets forslag til lovtekst i §§ 18-21 og § 27. Når det gjelder utvalgets forslag til § 17 Læremidlers innhold ønsker vi å kommentere dette spesielt.

Utvalget viser en omfattende forståelse for spørsmål og problemstillinger knyttet til ulike forhold knyttet til læremiddelfeltet, og skriver bl.a.:

"Utvalget foreslår å videreføre gjeldende aktivitetsplikt for utdanningsinstitusjoner og krav til læremidler, uten endringer. Utvalget anbefaler imidlertid at reglene om læremidler og utdanningsinstitusjonenes aktivitetsplikt utredes nærmere, med en samlet vurdering av sektorlovgivningen og diskrimineringslovgivningen. Utredningen bør også omfatte tilrettelegging av læremidler for å gjøre disse tilgjengelige for flere, for eksempel personer med funksjonsnedsettelse eller minoritetspråklige." (s.26)

"Utredningen bør inkludere både spørsmålet om det bør innføres en egen aktivitetsplikt for utdanningsinstitusjoner samt om reglene om at læremidler skal bygge på likestilling bør utvides til nye diskrimineringsgrunnlag." (s.220)

"Læremidler som brukes i skole og annen undervisningsinstitusjon skal bygge på likestilling mellom kjønnene, jf. § 7. Lovens § 7 har selvstendig betydning i forhold til det generelle diskrimineringsforbudet etter § 3, da ingen enkeltperson blir forskjellsbehandlet ved at læremidler ikke bygger på likestilling mellom kjønnene." (s.60)

Forumet erfarer at opplæringslovens bestemmelser i § 5-9 i praksis ikke ivaretar de behov elever med store lærevansker har til utvikling av læremidler til spesialundervisning. Eksempelvis finnes det svært lite undervisningsmateriell til elever med behov for alternativ eller supplerende kommunikasjon (ASK), og nyutviklingen er marginal.

Når de statlige støtteordningene knyttet til læremiddelutvikling til spesialundervisning ikke ivaretar behovet for utvikling og produksjon av slikt ASK-materiell kan en heller ikke kreve at skoler og andre undervisningsinstitusjoner bruker slikt ikke-eksisterende materiell gjennom en aktivitetsplikt.

For å fange opp situasjoner der sektorlovgivningen ikke ivaretar alle utsatte gruppers behov til tilpasset opplæringsmateriell mener vi at en samlet diskrimineringslovgivning fra første stund av bør søke å rette opp en slik skjevhet. Vi kan ikke se at det er nødvendig å avvente en evt. læremiddelutredning før det kan legges inn et helhetlig diskrimineringsvern med rett til tilrettelagte læremidler med selvstendig betydning i den nye loven.

Forum for lese- og skrivestøtte mener at et helhetlig diskrimineringsvern i en ny lov må bygge på likestilling i forhold til flere diskrimineringsgrunnlag enn kun kjønn slik utvalget foreslår. Forumet mener utvalgets forslag til lovtekst til § 17 er for snever, og at det er behov for også å ivareta likestilling i forhold til så vel funksjonsnedsettelse som etnisitet i læremidlene.

Vi ønsker derfor å foreslå en alternativ lovtekst til § 17:

"I skole og annen undervisningsinstitusjon skal læremidler som nyttes bygge på likestilling uavhengig av kjønn, etnisitet, funksjonsnedsettelse og andre liknende vesentlige forhold ved en person. Med likestilling menes likeverd, like muligheter og rettigheter samt tilgjengelighet og tilrettelegging".

Ut over dette støtter vi utvalgets forslag om at det gjennomføres en særskilt utredning av reglene om læremidler og tilrettelegging av læremidler for å gjøre disse tilgjengelige for personer med funksjonsnedsettelse og minoritetsspråklige. Gjennom en slik utredning kan forhold knyttet til likestilling, læremidler, IKT, universell utforming m.m. utdypes og senere klargjøres i forhold til tolkning og senere implementering gjennom oppfølgende endringer og spesifiseringer i opplæringslovgivningen.

Oslo, 10.12.09

Stein Nørve, Tone Finne, Kari H. A. Letrud og Liv Torhild Ellefsen (sign)
for Forum for lese- og skrivestøtte